

Jag lär mig och jag kan.

Undervisning enligt
verksamhetsområden i den
grundläggande utbildningen

Innehåll

Undervisningens olika mål – många möjligheter	3
Undervisningens fem verksamhetsområden	4
Motoriska färdigheter	4
Kognitiva färdigheter	5
Sociala färdigheter	6
Språk och kommunikation	7
Färdigheter i dagliga rutiner	8
Mångsidig kompetens	9
Elevers skoldag	10
Individuell skolgång med en IP	12
Bedömning	18
Läromedel	21
Terapi/habilitering	22
Övergång till undervisning enligt verksamhetsområden	23
Övergång till undervisning enligt läroämnena	24
Funktionsförmåga	25
När den grundläggande utbildningen avslutas	26
Utbildning på andra stadiet	26
Framtiden, sysselsättning och boende	27
Nödvändiga beslut	27
Förlängd läroplikt	28
Beslut om särskilt stöd	29
Samarbetspartner inom undervisningen	32
Vad betyder?	
Pedagogisk utredning	33
Trestegsstöd för lärandet: stödnivåer	34
Särskilda undervisningsarrangemang (LGru 18 §)	34
Mångvetenskapliga studier	35
Elevvård	35
Studie- och rehabiliteringsplan	36
Sjukpension	36
Rehabiliteringspenning för unga	36
Utdrag ur lagen (628/1998) och förordningen om grundläggande utbildning (852/1998) samt läropliktslagen (1214/2020)	37
Litteratur och länkar	39
Källor	39

Undervisningens olika mål – många möjligheter

Målen för undervisningen anger vad eleverna ska lära sig. Målen har fastställts i den lokala läroplanen för de olika läroämnena separat för varje årskurs. Elever som får utmaningar med de allmänna läroämnesspecifika målen som är avsedda för alla kan ges allmänt eller intensifierat stöd, och i samband med detta till exempel stödundervisning eller specialundervisning på deltid.

De ämnesspecifika målen kan vid behov studeras också inom särskilt prioriterade områden, vilket innebär att undervisningen fokuserar på det innehåll som är nödvändigt med tanke på de fortsatta studierna. Om de läroämnesspecifika målen som fastställts för de prioriterade områdena är för krävande för eleven, kan målen för läroämnenas lärokurser individualiseras. För en elev som får särskilt stöd kan lärokurserna individualiseras så att de blir lämpliga och tillgängliga för hen. Detta innebär att eleven har samma läroämnen som de övriga, men målen för lärandet utformas så att de motsvarar de mål som denna elev har. Studierna i individualiserade lärokurser följer inte lärokursen i något av årskursens läroämnen.

När en elev har en grav intellektuell funktionsnedsättning, en annan allvarlig funktionsnedsättning eller en sjukdom kan det vara för utmanande för eleven att följa studier som framskrider enligt läroämnen, och det är inte till fördel för eleven även om lärokurserna i läroämnena är individualiserade. Då kan man välja undervisning som framskrider enligt verksamhetsområden.

Beslutet om undervisning enligt verksamhetsområden fattas alltid i samband med beslutet om särskilt stöd. Enligt normerna ska skälet för undervisning som ordnas enligt verksamhetsområden vara en grav intellektuell funktionsnedsättning, en allvarlig funktionsnedsättning eller en sjukdom. Om ett barn på grund av funktionsnedsättning eller sjukdom uppenbart inte på nio år kan nå de mål som ställts för den grundläggande utbildningen, fattas ett beslut om förlängd läroplikt. Eftersom dessa definitioner i hög grad sammanfaller har elever som studerar enligt verksamhetsområden vanligen ett beslut om både förlängd läroplikt och om undervisning som ordnas enligt verksamhetsområden. Övergång till förlängd läroplikt är möjlig under förskoleundervisningen och den grundläggande utbildningen. Undervisning enligt verksamhetsområden är möjlig endast inom den grundläggande utbildningen. Inom förskoleundervisningen har barnet alltid en plan för lärandet.

I undervisning enligt verksamhetsområden studerar eleven inte läroämnen, utan hens mål har fastställts enligt verksamhetsområden. Målet för undervisningen enligt verksamhetsområden är att ge eleven sådana kunskaper och färdigheter som hen behöver för att klara sig så självständigt som möjligt i livet. Denna handbok ger mer information om undervisningen enligt verksamhetsområden.

UNDERVISNINGENS FEM VERKSAMHETSOMRÅDEN

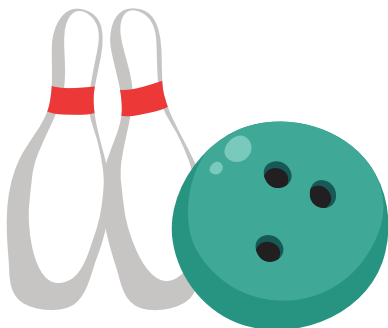
För elever som deltar i undervisning enligt verksamhetsområden fastställs målen för lärandet enligt verksamhetsområden. Verksamhetsområdena är motoriska färdigheter, kognitiva färdigheter, sociala färdigheter, färdigheter för dagliga rutiner samt språk och kommunikation.

Målen för undervisningen har fastställts i grunderna för läroplanen för den grundläggande utbildningen (2014). I den lokala läroplanen, som baserar sig på grunderna för läroplanen för den grundläggande utbildningen, beskrivs närmare hur undervisningen enligt verksamhetsområden ordnas i kommunen. Elevens mål skraddarsys så att de är lämpliga för eleven. Elevens individualitet i fråga om lärande ska beaktas när man överväger hur undervisningen och bedömningen ska genomföras. Dessutom ska man överväga innehållet i undervisningen, vilken slags lärmiljö som stöder eleven och vilka undervisningsmaterial som behövs samt hur stort stöd och hur mycket hjälp eleven behöver under skoldagen.

I det följande presenteras i korthet varje verksamhetsområde inom undervisningen. I Pusselmodellen, som används av Valteri center för lärande och kompetens, finns mer information om de olika verksamhetsområdena och tillhörande färdigheter (på finska). Pusselmodellen finns på Valteris webbplats www.valteri.fi/koulu/valteri-ops/

Motoriska färdigheter

Med motoriska färdigheter avses färdigheter som hör samman med rörelser och att röra sig. Det finns olika motoriska färdigheter, såsom fin- och grovmotoriska samt observationsmotoriska. Finmotoriska färdigheter innebär förmåga att använda sina små muskler, i allmänhet i händerna, såsom att använda penna, behärska pincettgreppet och äta med gaffel. Även de motoriska färdigheter som behövs vid produktion av tal är finmotoriska. Grovmotoriska färdigheter innebär förmåga att använda sina stora muskler, till exempel att gå eller skida.

Till de motoriska färdigheterna hör också planering och styrning av motoriska aktiviteter. Dessa färdigheter behövs till exempel i en situation där eleven ska bestämma var hen ska placera en boll för att kunna sparka den i mål. Inom verksamhetsområdet motoriska färdigheter fäster man dessutom uppmärksamhet vid elevens koordination, balans, uthållighet och muskelkraft.

Koordination innebär att eleven kan röra sig smidigt och behärskar rörelser där olika kroppsdelar rör sig samtidigt, såsom grenhopp eller krypning. Observationsmotoriska färdigheter innebär till exempel förmåga att uppfatta sin egen kropp.

Målet för inläringen av motoriska färdigheter är att stärka elevens uppfattning om sin kropp och att främja utvecklingen av elevens grov- och finmotorik. Målet är att eleven ska få en positiv kroppsuppfattning. Övning av de motoriska färdigheterna syftar till att eleven ska bli en aktiv aktör. Eleven ska behärska de grundläggande motoriska färdigheterna, till exempel att gå, huka sig ner eller gå i trappor.

Exempel på mål för motoriska färdigheter:

- kan hoppa jämfota
- kan gå uppför trappor med turvisa steg
- kan kasta en boll framåt
- lär sig att undersöka och identifiera föremål med fingrarna och båda händerna
- skapar sig en uppfattning om sin egen kropp och kan namnge kroppsdelar (händer, fötter, mage, huvud, hals)
- lär sig pincettgreppet.

Kognitiva färdigheter

Kognitiva färdigheter innebär förmåga att tänka och observera. Målet är att lära sig använda sinnena som hjälp vid observation. Vid träning av kognitiva färdigheter är målet inställt på aktiv verksamhet. Eleven får öva till exempel olika sätt att lära sig och observera, att använda minnet och att tänka. Färdigheter i att tänka behövs exempelvis när man ska lära sig nya saker och göra val. Färdigheter i att observera består exempelvis av förmåga att använda syn och hörsel.

Att lära sig kognitiva färdigheter kan bestå av att aktivera och träna sinnena. Att lära sig välja, klassificera, lösa problem, fatta beslut och se orsakssamband ingår också i lärandet av kognitiva färdigheter. Det är viktigt att använda sinnena och identifiera elevens starkaste sinneskanal. Man bör känna till hur eleven lär sig bäst – genom information som hen ser, hör eller känner. Ibland har eleven nytta av bilder eller annat visuellt stöd vid sidan av undervisningen – ibland är auditivt stöd, som baserar sig på hörseln, lämpligast.

Aktiviteter som stöder flera olika sinneskanaler är till nytta för de flesta elever. Att visa eleven en bild samtidigt som man berättar vad bilden visar stöder flera

sinneskanaler. På en bild kan det också finnas olika ytor som aktiverar känselnätet, till exempel riktiga barr på en bild av ett barrträd. Varje elev lär sig på ett individuellt sätt. Ibland kan en elev bara utnyttja en sinneskanal åt gången.

Målet för lärandet av kognitiva färdigheter kan vara att eleven utvecklar sina grundläggande färdigheter i läsning, skrivning och matematik. För lärandet av kognitiva färdigheter kan man också använda innehållet i olika läroämnen. Men undervisningen är inte uppdelad enligt läroämnen utan gäller exempelvis aktuella teman, och man kan använda lämpliga läromedel från olika källor, till exempel läroböcker. Som teman kan man använda till exempel skogen, bakning, trafiken och så vidare.

Eleven kan få öva ämnesspecifika färdigheter, men om hen har flera läroämnen kan det finnas skäl att överväga om hen skulle ha nytta av studier som framskrider enligt läroämnen.

Exempel på mål för kognitiva färdigheter:

- lär sig att identifiera det egna namnet i skriven form
- kan välja mellan två alternativ
- kan av två alternativa bilder titta på den bild som hen blir uppmanad att titta på
- kan addera tal mellan 0 och 5
- lär sig att klassificera saker/föremål utifrån färg.

Sociala färdigheter

Sociala färdigheter innebär färdigheter att vara tillsammans med andra människor. Dessa färdigheter är till exempel interaktionsfärdigheter och emotionella färdigheter. Interaktionsfärdigheter behövs till exempel i ömsesidig kommunikation, när man lyssnar på någon, spelar med en kompis, leker eller agerar i grupp. Emotionella färdigheter är till exempel förmåga att identifiera och namnge sina egna känslor. Målet med lärandet av sociala färdigheter är att utveckla förmågan att agera i grupp och förmågan att delta. En positiv social atmosfär i skolan stöder elevens förutsättningar att lyckas i sina studier och hens självkännet och motivation att lära sig. Motivation och tro på sina förmågor ökar elevens uthållighet och vilja att slutföra sin uppgift.

Exempel på mål för sociala färdigheter:

- kan se en samtalspartner i ögonen
- lär sig att identifiera trötthet under lektionen och att be om en paus
- kan förhandla, turas om och dela saker i lekar
- kan uttrycka sina känslor med hjälp av miner, gester och ljud
- lär sig känna igen grundläggande känslor genom bilder
- kan namnge sina egna känslor
- kan bevara sitt sociala utrymme.

Språk och kommunikation

Kommunikation innebär att kommunicera med andra människor. Det är ytterst viktigt att alla kan berätta om sina angelägenheter, uttrycka sina känslor och bli förstådd. Förutom tal finns det också andra kommunikations- och interaktionsmetoder, till exempel användning av teckenspråk eller stödtecken, bilder, taktill kommunikation, det vill säga kommunikation som baserar sig på känselsinnet, och kommunikationsapparater. Interaktion kan ske med hjälp av ljud, gester och miner. Målet är att finna fungerande interaktions- och kommunikationsmetoder för varje elev och att eleverna övar sig i att använda dem.

Målet för lärandet är att eleven interagerar, blir förstådd och förstår vad som händer i lärmiljön och vad man talar om. Lärmiljön ska möjliggöra olika sätt att kommunicera samt stödja och möjliggöra elevens produktion av tal, kommunikation och interaktion med elevens egna kommunikations- och interaktionsmetoder.

Exempel på mål för språk och kommunikation:

- kan svara på kommunikationsinitiativ med ljud
- kan svara på en hälsning
- kan svara med meningar som består av flera ord
- lär sig att svara på frågan "Vad vill du göra?" med hjälp av en kommunikationsapparat.

Färdigheter för dagliga rutiner

Med färdigheter för dagliga rutiner avses färdigheter som behövs i vardagen. Till dessa hör till exempel färdigheter som behövs vid påklädning, vid måltider eller i andra vardagliga sysslor. Målet är att eleven lär sig att agera så självständigt som möjligt i sin vardag.

I färdigheterna för dagliga rutiner skapas möjligheter för eleven att öva målen inom verksamhetsområdena motoriska färdigheter, språk och kommunikation, sociala färdigheter och kognitiva färdigheter. Målet för färdigheterna för dagliga rutiner är att eleven i vardagliga situationer kan identifiera i vad och när hen behöver hjälp och vad hen klarar av själv.

Målet för lärandet av färdigheterna för dagliga rutiner är att öka elevens aktiva deltagande i verksamheten i sin lärmiljö och att främja hens initiativförmåga och självständighet. Det är viktigt att hitta färdigheter som ger eleven ”jag kan”-upplevelser.

Exempel på mål för färdigheter för dagliga rutiner:

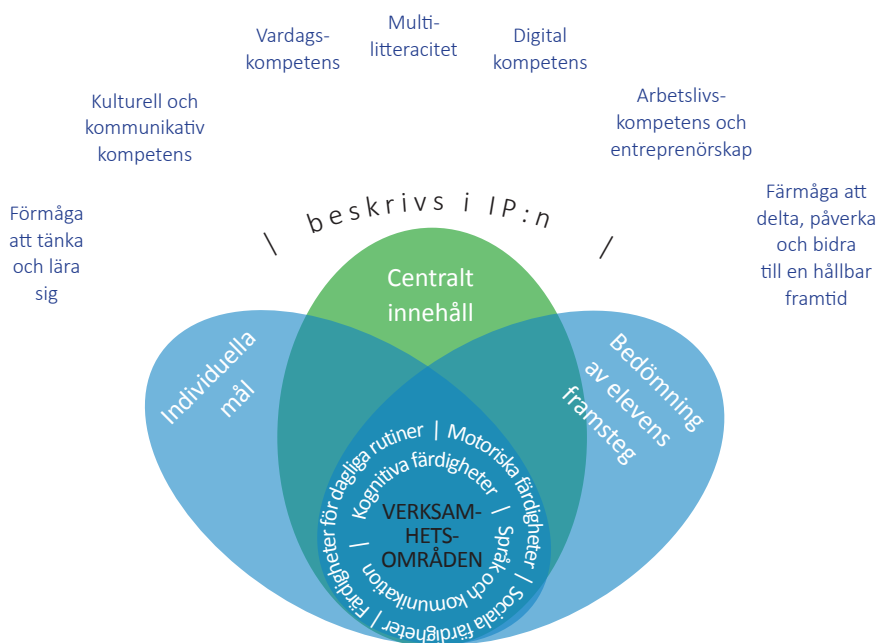
- kan placera bestick på rätt plats på en plats där de sorteras
- kan kamma sitt hår
- kan klä på sig en jacka
- lär sig att identifiera och namnge olika livsmedel
- kan gå från klassrummet till toaletten självständigt
- lär sig att hålla mjölk i ett glas på egen hand.

MÅNGSIDIG KOMPETENS

Delområdena inom mångsidig kompetens gäller alla elever inom den grundläggande utbildningen. Med mångsidig kompetens avses en helhet som består av kunskaper, färdigheter, värderingar, attityder och vilja. Kompetens innebär förmåga att använda kunskaper och färdigheter enligt situationens krav. Elevernas värderingar, attityder och vilja att agera påverkar deras sätt att tillämpa sina kunskaper och färdigheter.

Det finns sju delområden inom mångsidig kompetens. Det gemensamma målet för dem är att stödja utvecklingen som människa och att främja kompetens som krävs för delaktighet i samhället och en hållbar livsstil. Det är särskilt viktigt att eleverna uppmuntras att lära känna sig själva och sin personlighet, sina styrkor och utvecklingsmöjligheter och att värdesätta sig själva.

I undervisningen enligt verksamhetsområden inkluderas målen för mångsidig kompetens, undervisningens innehåll och bedömningen i ett lämpligt verksamhetsområde.

ELEVENS SKOLDAG

Eleven har rätt att gå i skola varje skoldag. Det är vårdnadshavarnas ansvar och skyldighet att se till att barnet fullgör sin läroplikt. Även elever med en svår funktionsnedsättning eller sjukdom är läropliktiga. Varje elev ska ha en trygg studiemiljö.

Undervisningsgrupperna ska sammansättas så att målen i läroplanen kan nås i undervisningen. En undervisningsgrupp för elever med mycket grav intellektuell funktionsnedsättning får ha högst sex elever. Utbildningsanordnaren ska se till att varje elev har en utsedd lärare och att varje undervisningsgrupp har en egen lärare. Om undervisningen ges i en kombinerad undervisningsgrupp kan undervisningen ges som samundervisning av flera lärare.

Eleven har lika många lektioner per vecka som elever i samma årskurs som studerar enligt läroämnena. Det genomsnittliga minimiantalet timmar i årskurserna bestäms i förordningen om grundläggande utbildning, men utbildningsanordnaren kan också besluta att ge mer undervisning än så. Varje elev följer den egna kommunens eller skolans timantal, som anges i den lokala läroplanen.

Årskurs	1	2	3	4	5	6	7	8	9
Antal timmar per vecka	20	20	22	24	25	25	29	29	30

Det nationella minimiantalet timmar i årskurserna (förordningen om grundläggande utbildning 3 § [794/2018])

Om eleven har någon sjukdom eller inte kan studera enligt ovannämnda timantal kan antalet veckotimmar minskas. Ibland ordnas elevens habilitering under skoldagen, och då ska antalet veckotimmar minskas (även en ansvarsfråga). Det ska finnas lagstadgade vägande orsaker och grunder för att minska timantalet, och ett förvaltningsbeslut måste fattas om saken (lagen om grundläggande utbildning 18 §, Särskilda undervisningsarrangemang). För elever som får särskilt stöd fattas beslutet om särskilda undervisningsarrangemang alltid i samband med beslutet om särskilt stöd.

Skoldagens struktur ska vara så bra som möjligt med tanke på elevens lärande. Skoldagen innehåller inlärningsstunder av olika längd, övergångssituationer, måltider och pauser.

Skoldagen för en elev som deltar i undervisning enligt verksamhetsområden är ofta en sammanhållen helhet, där sociala situationer och övergångar exempelvis till raster är inlärningsituationer. Lärande enligt målen sker under hela skoldagen. Man bör beakta att det ska finnas tid och möjligheter för att öva vardagsfärdigheterna. Om målet till exempel är att eleven ska kunna ta på sig skorna själv är situationer med påklädning den bästa stunden för att öva det.

Läraren ansvarar för elevens undervisning och skoldag. I klassen arbetar förutom läraren även skolgångshandledare eller skolgångsbiträden. Skolgångshandledarna och skolgångsbiträdena arbetar enligt lärarens anvisningar.

Man arbetar ofta i olika sammansättningar i klassen. Eleven kan till exempel arbeta med hela klassen, i en mindre grupp eller på två man hand med läraren, skolgångshandledaren eller skolgångsbiträdet. Det är alltid elevens lärare som ansvarar för undervisningen och planeringen av den.

Det rekommenderas att varje elev som studerar enligt verksamhetsområden om möjligt ska ha en samarbetsklass i den allmänna undervisningen som man samarbetar med. Samarbetet planeras och beskrivs i elevens individuella plan för hur undervisningen ska ordnas, det vill säga IP:n. I praktiken deltar eleven i samarbetsklassens lektioner, till exempel deras musik- eller gymnastiklektioner. Detta förutsätter att lektionens innehåll och arbetssätt är sådana att eleven kan dra nytta av att delta och att deltagandet stöder elevens mål för lärandet. Under lektionerna i samarbetsklassen kan eleven vid behov få stöd av den egna klassens skolgångshandledare eller skolgångsbiträde.

Individuell skolgång med en IP

Med IP avses en individuell plan för hur undervisningen ska ordnas. IP:n är ett pedagogiskt dokument. Elevens lärare utarbetar planen tillsammans med vårdnadshavarna och eleven, om det inte finns något uppenbart hinder för det. Elevens individuella mål för lärandet ställs upp per verksamhetsområde på ett IP-möte som hålls på hösten.

Läraren är expert på att ställa upp mål, men vårdnadshavarna är de bästa experterna på sina barn. Därför är det viktigt att vårdnadshavarna och de som arbetar med barnet tillsammans funderar över vilka barnets styrkor är, vad som motiverar det och vad som vore viktigt för det att lära sig. Läraren ansvarar för innehållet i IP:n och bestämmer i sista hand exempelvis vilket mål som antecknas i elevens IP.

Före IP-mötet är det bra att kontrollera att förvaltningsbesluten om eleven motsvarar elevens aktuella situation och behov av stöd. Till exempel av beslutet om särskilt stöd framgår om elevens undervisning ordnas enligt verksamhetsområdet. Före IP-mötet ska läraren bedöma om elevens behov av stöd har förändrats i sådana frågor som bestäms i samband med beslutet om särskilt stöd, till exempel om eleven behöver de särskilda undervisningsarrangemangen enligt 18 § lagen om grundläggande utbildning. Detta beslut krävs om undervisningen för eleven avviker från den lokala läroplanen, till exempel i fråga om antalet årsveckotimmar. Om det behövs ett nytt beslut om särskilt stöd ska läraren utarbeta en pedagogisk utredning.

Mål och innehåll i undervisningen ska antecknas enligt verksamhetsområde i elevens IP

Det är viktigt att målen är **möjliga att uppnå**, realistiska och meningsfulla för eleven så att hen motiveras av de aktiviteter som ska genomföras för att uppnå målen. Målen får inte vara för utmanande eller svåra för eleven. De ska vara konkreta och begripliga så att eleven och varje vuxen som har att göra med eleven förstår dem på samma sätt. Det är också bra att i IP:n ange när målet ska vara uppnått. Målet fastställs ofta läsårsvis. Man bör känna till elevens färdigheter, styrkor och vad som motiverar eleven samt vilket inlärningssätt som är mest gynnsamt för eleven för att kunna ställa upp mål som bäst stöder hans kunskande och styrkor och som motiverar hen.

Man bör dra nytta av det som intresserar och motiverar eleven – ibland lyckas eleverna bättre med en uppgift om de till exempel får ljudrespons omedelbart.

Eleven kan öva målen i olika lärmiljöer i skolan, till exempel i klassen, vid påklädning och i matsalen, och även på skolgården eller i skolans närområden.

Det är viktigt att beskriva målen så att eleven kan få en uppfattning om sin egen utveckling. Elevens mål kan till exempel vara att lära sig pincettgreppet och använda det på eget initiativ i olika vardagliga situationer. I pedagogiska dokument, såsom IP:n, antecknas målet (lära sig pincettgreppet och kan använda pincettgreppet i olika vardagssituationer) som ett mål för de motoriska färdigheterna, och innehållet i undervisningen beskrivs. I IP:n beskrivs praktiska aktiviteter, hur målet övas under skoldagen, till exempel i vilka vardagssituationer eleven uppmuntras att använda pincettgreppet (t.ex. att dra upp en dragkedja och plocka upp små pysselpärlor). I IP:n antecknas också vilket stöd eleven behöver vid övning av målet.

Målen utformas så att de kan mätas. Då kan man bedöma om de uppnåts.

Huruvida målen uppnåts bedöms summativt i ett eventuellt mellanbetyg samt i läsårsbetyget eller avgångsbetyget. Det är lättare att göra bedömningen om målet för lärande eller kunnande är konkret. Man bör observera att elevens mål inte ska beskriva vad de vuxna gör (till exempel "eleven ges tid att öva pincettgreppet i olika vardagliga situationer").

En del av målen kan vara långsiktiga, det vill säga de kan uppnås först efter flera år. Då kan man ställa upp delmål, varvid eleven hela tiden närmar sig målet men med kortare steg. Dessa konkreta mål för verksamhetsområdena beskrivs i IP:n så att det är möjligt att bedöma om de uppnåts under läsåret. Det mer omfattande målet antecknas bland målen för elevens lärande i IP:n.

I IP:n ska man också beakta de dagliga övningarna av målen och det stöd för lärandet som behövs, till exempel handledningens omfattning eller behovet av hjälpmedel. I skolvardagen möjliggörs situationer där eleven får tillräckligt med upprepningar och tid för att öva i olika lärmiljöer. Målen för de enskilda läroämnen kan också utnyttjas. Då antecknas de läroämnesspecifika målen inom ett lämpligt verksamhetsområde.

Elevens mål är alltid individuella och i klassen har varje elev sina egna mål för lärandet. Även om eleverna i klassen tillsammans utför samma uppgift har varje elev sitt eget mål i uppgiften.

Eleverna kan ha olika mål till exempel för morgonsamlingarna. För morgonsamlingarna kan till exempel följande mål ställas upp: "kan välja ett av två eller tre alternativ", "kan rikta blicken mot den som talar" eller "kan be om ordet i gemensamma situationer".

Uppgifterna om elevens undervisning och stöd i IP:n

Elevens mål är mål som hänför sig till elevens lärande, förmåga att arbeta, skolgång och utveckling. Dessa mål beskriver elevens färdigheter och mer omfattande målhelheter. De innefattar också elevens uppfattning om sina mål och intressen. Om en elev med grav funktionsnedsättning inte själv förmår säga sin åsikt, ska man ta reda på vad hen anser på något annat sätt. Vilka färdigheter har eleven och vilka saker eller färdigheter utför/övar eleven? Dessutom beskrivs elevens styrkor, förutsättningar för lärande och särskilda behov för lärande och skolgång. Vad gör eleven intresserad och motiverad? Vilket är elevens starkaste sinne? När det gäller elevens särskilda behov antecknas uppgifter som hänför sig till bedömningen av elevens arbete och uppförande, och om målen gäller bevarande av elevens funktionsförmåga ska det också nämnas. Eleven kan ha mål, övningar och åtgärder som stöder hens habilitering även i skolans vardag. Dessa åtgärder kan antecknas i elevens IP bland uppgifterna om de praktiska aktiviteter som äger rum i skolan.

I avsnittet om **pedagogiska lösningar** beskrivs arrangemangen i fråga om lärmiljöer och stödet för lärandet, såsom arbetssätt och kommunikations- och interaktionssätt. När det gäller elever med grav funktionsnedsättning läggs tonvikten på mål och åtgärder som anknyter till elevens handledning och assistans. Det är bra att överväga vilken slags lärmiljö som stöder elevens funktionsförmåga och lärande. Om man känner till vilken sinneskanal som är starkast för eleven kan man planera undervisningen så att eleven använder denna. Det är viktigt att beskriva hur eleven klarar av att arbeta (exempelvis hur eleven visar sina färdigheter) och vilken tidpunkt på dagen som är bäst för eleven (med tanke på vakenhet).

Avsnittet om **undervisningsarrangemang** innehåller en beskrivning av elevens klass. Om eleven studerar i en s.k. specialklass ingår i IP:n också en plan för elevens studier i samarbetsklassen inom den allmänna undervisningen. Planen ska vara genomförbar. Om det inte är till fördel för eleven att studera i en samarbetsklass inom den allmänna undervisningen, ska detta anges i IP:n. Dess-

utom ska det ingå uppgifter om hur elevens skoltransporter ska ordnas och vem som ansvarar för dem samt en plan för handledd verksamhet och övervakning för en elev som väntar på transport.

I avsnittet om *samarbete och tjänster som stödet förutsätter* beskrivs bland annat stödet från andra sakkunniga och fördelningen av ansvaret mellan de olika aktörerna. I IP:n får det också nämnas att eleven har uppmanats att söka sig till elevvårdstjänsterna, men orsakerna till detta och de åtgärder som ingår i tjänsterna får inte antecknas. Elever med grav funktionsnedsättning använder ofta de tolknings- och biträdestjänster, övriga undervisningstjänster och hjälpmedel som avses i 31 § i lagen om grundläggande utbildning. Hur dessa tjänster ordnas ska beskrivas i IP:n, och till exempel om eleven använder ett hjälpmedel som lånats från sjukvårdsdistriktet nämns också det (vem som ansvarar för inställning och underhåll av hjälpmedlet). Om eleven exempelvis får handledningstjänster från Valteri center för lärande och kompetens, beskrivs det stöd som hen får i dessa tjänster och omfattningen av tjänsterna. Det är viktigt att samarbetet med eleven och vårdnadshavaren och vårdnadshavarens stöd beskrivs. Om eleven deltar i morgon- och eftermiddagsverksamhet ska man nämna det och beskriva hur samarbetet med arrangören av denna verksamhet är uppbyggt.

Till IP:n kan man bifoga vårdnadshavarens specificerade tillstånd att överlåta information.

Utöver de ovannämnda allmänna punkterna ska IP:n innehålla elevens *individuella mål och det centrala innehållet per verksamhetsområde* (s. 12–13 i denna handbok).

IP:n ska inte innehålla uppgifter som inte gäller ordnandet av undervisningen och inte heller uppgifter om elevens personliga egenskaper. Till exempel åtgärder relaterade till elevens medicinering hör inte samman med ordnandet av undervisningen – hälso- och sjukvårdspersonalen har ansvar för dessa åtgärder, som beskrivs i elevens plan för läkemedelsbehandling. Inte heller elevens diagnos eller undersökningar ska antecknas i IP:n. I IP:n får man ange hur elevens sjukdom eller syndrom ska beaktas när hens undervisning och stöd ordnas och hur funktionsnedsättningen eller sjukdomen inverkar på lärandet och skolgången i praktiken.

Antal veckotimmar

Elevens veckotimmar kan kontrolleras i den lokala läroplanen. Om antalet veckotimmar avviker från detta ska ett förvaltningsbeslut fattas för eleven enligt 18 § i lagen om grundläggande utbildning (Särskilda undervisningsarrangemang, lagen om grundläggande utbildning 18 §). För elever som får särskilt stöd fattas beslutet om särskilda undervisningsarrangemang alltid i samband med beslutet om särskilt stöd. Elevens veckotimmar ska antecknas i IP:n samt i mellan-, läsårs- eller avgångsbetygen.

På IP-mötet ska man diskutera hur de olika verksamhetsområdena ska betonas i elevens skolvardag. Undervisningen som ordnas enligt verksamhetsområden är mycket individuell och anpassad efter elevens individuella behov och mål. Därför varierar också den tid som används för de olika verksamhetsområdena beroende på elevens mål och funktionsförmåga. I grunderna för läroplanen för den grundläggande utbildningen (2014) konstateras att innehållet i de olika verksamhetsområdena kan kombineras i undervisningen. I olika situationer under skoldagen kan eleven samtidigt öva mål och innehåll i flera olika verksamhetsområden. Till exempel när eleven ska klä på sig kan hen samtidigt öva dagliga rutiner, motoriska färdigheter och sociala färdigheter.

På IP-mötet ska även andra frågor som gäller skolgången diskuteras

Det är viktigt att diskutera och i elevens IP anteckna vilket slags stöd och hjälp av en vuxen som eleven behöver under skoldagen. I IP:n ska det anges i vilka situationer stöd behövs och vilken typ av stöd de vuxna ska ge (fysisk hjälp, handledning i aktiviteter, stöd för lärandet, stöd för kommunikationen till exempel med bilder). Om eleven har nytta av till exempel en dator eller en surfplatta som stöd för lärandet kan man i IP:n beskriva de situationer där eleven behöver enheten i fråga. I IP:n beskrivs också vilka hjälpmedel eleven har för att förflytta sig, se, höra, kommunicera eller lära sig och hur dessa används i olika situationer. Dessutom antecknas i IP:n vem som samarbetar med eleven och vårdnadshavaren. Samarbetspartnern kan till exempel vara en lärare eller en speciallärare.

Med vårdnadshavarnas tillstånd kan även andra som är experter på stöd för elevens lärande och habilitering vara närvarande på IP-mötet. Om eleven har en habiliteringsplan eller andra expertutlåtanden kan också dessa utnyttjas när man ställer upp målen i IP:n, men detta kräver **tillstånd av vårdnadshavaren**.

I frågor som rör stöd för lärande kan elevens lärare samarbeta till exempel med sakkunniga vid Valteri center för lärande och kompetens eller vid en Elmeri-skola. Med vårdnadshavarens tillstånd kan även elevens habiliteringshandledare eller terapeut samarbeta med läraren. I IP:n kommer man också överens om hur skolan och hemmet ska samarbeta. Exempel på möjliga samarbetsformer är möten, telefonsamtal, meddelanden och föräldrakvällar.

Läraren följer upp hur målen för elevens lärande och målen för verksamhetsområdena i elevens IP har uppnåtts. IP:n ska granskas vid behov, men minst en gång per läsår, så att den motsvarar elevens behov. IP:n ska alltid granskas när elevens stödbehov eller målen för undervisningen förändras.

Det är vanligt att uppnåendet av målen utvärderas på gemensamma möten på vårterminen. Utvärderingen antecknas i IP:n. Det rekommenderas att man före läsårets slut utvärderar om elevens mål har uppnåtts så att eleven och vårdnadshavaren får en uppfattning om hur målen för lärandet uppnåtts och vilka prestationer de verbala omdömena i läsårsbetyget består av.

BEDÖMNING

I den grundläggande utbildningen är bedömningen inriktad på elevens lärande, kunnande, arbete och uppförande. Bedömningen utgör en jämförelse mellan elevens personliga mål och uppnådda resultat. I undervisning som ordnas enligt verksamhetsområden bedöms elevens prestationer i förhållande till de individuella mål som fastställts för verksamhetsområdena i IP:n. Vid bedömning av nivån på kunnandet används de mål som fastställts för kunnandet för eleven. Bedömningen kan göras till exempel på ett IP-möte.

Formativ bedömning möjliggör handledning och uppmuntran i studierna samt utveckling av färdigheterna i självvärdering. Läraren bedömer regelbundet elevens kunnande och utveckling mångsidigt. Elevens prestationer följs i skolvardagen och eleven ges respons på sin verksamhet. Responsen kan vara verbal, ett överenskommet tecken (t.ex. ett klistermärke) eller en gest (tummen upp). Bedömningen planeras och genomförs enligt elevernas förutsättningar, individuellt för var och en. Den formativa bedömningen kräver ingen dokumentering. Eleven handleds att utvärdera sig själv och även att ge kamratrespons till klasskamraterna. Som mål för de sociala färdigheterna kan eleven ha "kan berätta för elevgruppen vad som hände under veckoslutet med hjälp av MOI-kalenderapplikationen". Självvärderingen kan till exempel bestå av att eleven med hjälp av bilder bedömer den egna aktiviteten i en undervisningssituation där hen har övat sig på att berätta vad hen gjort med hjälp av MOI-kalenderapplikationen. Samtalspartnerna kan ge kamratrespons om hur uppgiften lyckades.

Syftet med **summativ bedömning** är att beskriva hur väl och i vilken mån eleven har uppnått de personliga målen för lärandet i IP:n. För varje elev ska det finnas information om vad det är meningen att hen ska lära sig (mål) och hur hennes prestationer ska bedömas. Under läsåret ska eleven och vårdnadshavaren ges information om hur elevens studier framskrider samt om hens arbete och uppförande. Läraren ska dokumentera bedömningarna av de prov som inverkar på den summativa bedömningen av eleven.

I undervisning som ordnas enligt verksamhetsområden går lärandet i allmänhet framåt med små steg. Därför är det viktigt att regelbundet dokumentera elevens kunnande till exempel med hjälp av bilder, videor och anteckningar. Det är nyttigt att dokumentera framgångar men även utmanande stunder. Dokumentationen är till hjälp om elevens beteende eller funktionsförmåga förändras plötsligt eller under en längre tidsperiod. Det är lättare att reagera på situationer om man har gjort noggranna anteckningar.

Bedömningen av arbetet ingår i bedömningen av varje verksamhetsområde. Arbetet bedöms alltså inte separat. De särskilda behoven i anknytning till elevens arbete ska vid behov beskrivas i IP:n så att de kan beaktas när bedömningen av arbetet planeras och genomförs.

Eleven kan till exempel räkna potatisar som läggs på hens tallrik, men inte pärlor i klassrummet.

Elevens prestationer ska inte jämföras med andra elevers utan i förhållande till de egna individuella målen i IP:n. Elevens framsteg granskas också i förhållande till utgångsnivån. Bedömningen gäller inte elevens personlighet, temperament eller andra personliga egenskaper. I bedömningen beaktas elevens arbetssätt, behovet av hjälp och handledning, elevens sätt att lära sig samt miljöns och situationens inverkan på lärandet. Det är också bra att beakta att framsteg i lärandet ibland leder till att handledningen minskar eller till att handledningen förändras från fysisk handledning till verbal eller visuell handledning. Att beakta dessa stunder och ge positiv respons uppmuntrar eleven.

Under läsåret ska eleven och vårdnadshavaren ges information om hur elevens lärande framskrider samt om hens arbete och uppförande. Läraren kan skicka meddelanden eller ringa och berätta hur det har gått i skolan.

Samtidigt kan man också diskutera andra frågor som är aktuella i elevens vardag. Vårdnadshavarna kan alltid kontakta läraren om de har frågor om undervisningen eller skoldagen.

Bedömning av uppförande

Elevens uppförande bedöms i förhållande till målen för uppförande i den lokala läroplanen. Målen för uppförande grundar sig på skolans ordningsregler. I betygen bedöms uppförandet som en egen helhet, och det verbala omdömet av uppförandet påverkar inte bedömningen i läsårsbetyget. Elevens **särskilda behov** i anknytning till uppförande ska vid behov antecknas i samband med de målen för elevens lärande i IP:n. Elevens särskilda behov kan till exempel gälla omfattningen av och typen av handledning och hjälp som hen behöver (visuellt, verbalt, fysiskt; anpassning av lärmiljön och lärmiljöns struktur).

I IP:n kan man till exempel i fråga om uppförandemålet "koncentrerar sig på skolarbetet i klassen" anteckna som stöd för uppnåendet av målet att "Eleven behöver handledning av en vuxen eller visuellt bildstöd för att kunna koncentrera sig". När de särskilda behoven har antecknats kan man bedöma elevens uppförande med hänsyn till hans kunskapsnivå och funktionsförmåga. Målen för uppförande beskrivs bara i den lokala läroplanen, inte i elevens IP.

Om eleven inte själv kan reglera sina aktiviteter eller om hen har brister i sin funktionsförmåga ska målet för färdigheten ställas upp för ett lämpligt verksamhetsområde och elevens övningar och bedömning utföras inom detta verksamhetsområde. När eleven har uppnått en färdighet som omfattas av bedömningen av uppförande kan denna färdighet bedömas på det sätt som anges i den lokala läroplanen. När det gäller målen för färdigheter i uppförande bedöms elevens färdigheter i nuläget. Ibland är det inte till elevens fördel att hans uppförande bedöms. I en sådan exceptionell situation är det möjligt att befria eleven från bedömningen av uppförande med stöd av 18 § i lagen om grundläggande utbildning, om det finns starka grunder för det.

Mellanbetyg/Läsårsbetyg/Avgångsbetyg

Summativ bedömning görs åtminstone i slutet av varje läsår och i slutet av den grundläggande utbildningen. Bedömningen utförs alltid av den lärare som undervisar eleven, eller av lärarna tillsammans om eleven haft flera lärare. Bedömningen i slutet av läsåret är en summativ helhetsbedömning av elevens prestationer under hela läsåret. I slutet av läsåret får eleven ett läsårsbetyg. Betyget ska innehålla verbala omdömen av hur målen för verksamhetsområdena i IP:n har uppnåtts. Det ska framgå tydligt **om eleven med godkänt resultat har uppnått de i IP:n fastställda individuella målen per verksamhetsområde**. Betyget ska inte innehålla en beskrivning av vad eleven gjort under läsåret eller till exempel målen i IP:n. I den lokala läroplanen anges vilken bedömningsskalan för de verbala omdömena som används i betygen (godkänd/underkänd). I betyget anges hur många veckotimmar undervisning eleven fått. Det ska också framgå om eleven uppflyttas till följande årskurs. Under punkten **Tilläggsinformation** ska det nämnas att eleven har deltagit i undervisning som ordnas enligt verksamhetsområden, om detta inte framgår av till exempel betygets rubriker. Bland tilläggsuppgifterna nämns också att bedömningen av uppförandet bifogas som bilaga.

I den lokala läroplanen anges om eleverna får ett mellanbetyg i slutet av höstterminen eller om mellanbedömningen genomförs till exempel som ett utvärderingssamtal. I läsårsbetyg och eventuella mellanbetyg ges ett verbalt omdöme av uppförandet som bilaga till betyget.

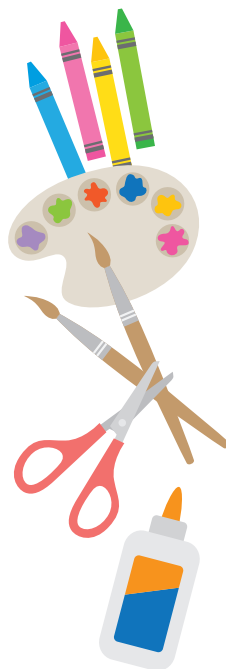
Slutbedömningen grundar sig på elevens mål i IP:n, och varje verksamhetsområde bedöms med verbala omdömen. I avgångsbetyget ska det inte nämnas att det finns bilagor till avgångsbetyget. Mer information om bedömningen finns i den lokala läroplanen.

Källa: Grunderna för läroplanen för den grundläggande utbildningen 2014

LÄROMEDEL

I undervisningen enligt verksamhetsområden används mångsidiga undervisningsmaterial och läromedel. Läromedlen är avgiftsfria för eleverna. Eleven kan ha lämpliga läroböcker, uppgifter som tagits fram eller anpassats särskilt för hen och material som lämpar sig för övning av de olika sinnen (påsar att känna på, sökande av ljudpar, pussel). I undervisningen prioriteras äkta saker; eleverna får till exempel lära sig skillnaden mellan barr- och lövträd på en skogsutflykt. I klassrummet kan eleverna ha en egen plats eller så studerar klassens elever i gemensamma rum avsedda för lärande, rum som varierar. I ett gemensamt rum för lärande kan det till exempel finnas ett bord där alla har plats, några individuella arbetsplatser, en soffa och ett separat utrymme för gemensamma samlingar.

Klassens läromedel ligger ofta framme. Då lär sig eleverna självständigt att hämta och föra tillbaka till exempel arbetsredskap som de behöver. I klassen stöds elevens uppfattningsförmåga ofta med bilder och ord. På dörren till klassrummet kan man ha klassens egen symbol och sakernas platser kan markeras med bilder eller ord. I klassen kan det också finnas hjälpmedel för lärande. Det finns ofta ett läsbord eller en lässkiva, en förstoringsapparat, surfplattor, datorer samt andra hjälpmedel för kommunikation eller skrivande. Musik, praktiska färdigheter, vardagsmotion och korta gymnastikstunder, berättelser och lek är viktiga element i undervisning som ordnas enligt verksamhetsområden. I vissa klasser kan det vara möjligt att hänga eller klättra på ribbstolar eller att gunga. I klassrummen ska inredningen gärna vara hemlik. Färggranna textilier och mattor hjälper eleverna att känna igen den egna klassen.

TERAPI/HABILITERING

Elever som studerar enligt verksamhetsområden får ofta till exempel habilitering som bekostas av FPA, såsom fysioterapi eller talterapi. Habiliteringen kan ordnas under förskoleundervisningen eller den grundläggande utbildningen, om utbildningsanordnaren tillåter det. Ibland kan skolan inte ta emot utomstående personer som ger habilitering eller terapi i skolan, till exempel på grund av att det saknas ett lämpligt utrymme.

Målet är att habiliteringen integreras i elevens vardag, vilket är till fördel för eleven. Det är inte alltid möjligt att ordna elevens habiliterande individuella terapi under skoldagen. Om eleven inte står under lärarens övervakning under den tid hen får habilitering under skoldagen, befrias eleven från studierna under denna tid genom ett förvaltningsbeslut (18 § i lagen om grundläggande utbildning). Något beslut fattas inte om habiliteringen är tillfällig och den tid som används för den är obetydlig. Även om eleven är på tu man hand med terapeuten under habiliteringen är det ändå bra att skolan och hemmet vet vad och hur eleven övar för habiliteringsmålet. Skolans primära uppgift är att stödja elevens lärande. Eleven kan lära sig, om hen har en god funktionsförmåga och får stöd för den, vilket är syftet med habiliteringen.

När man bedömer elevens funktionsförmåga och ställer upp mål för lärandet som stöder funktionsförmågan är det viktigt att lyssna på den som ger eleven terapi eller habilitering. Att stödja elevens funktionsförmåga hör också till skolans uppgifter, och därför är det bra att skolan och habiliteringen samarbetar. Terapeuten kan ge dem som arbetar med eleven instruktioner om hur man ska agera med eleven i olika situationer så att hens funktionsförmåga förbättras. För detta behövs alltid vårdnadshavarens tillstånd.

Eleverna med mycket grav funktionsnedsättning behöver mer upprepning än vanligt för att lära sig. Därför är det inte till fördel för eleven om övningar för att upprätthålla funktionsförmågan görs endast under terapisesioner. I praktiken uppnås målen för upprätthållandet av funktionsförmågan bäst om de också integreras i skoldagen och elevens vardag.

Terapeuten är en sakkunnig vars specialkompetens kan utnyttjas när man ställer upp elevens individuella mål. Mål som stöder habiliteringen kan också ingå i den pedagogiska IP:n. Då antecknas målet under ett lämpligt verksamhetsområde, och det blir en del av elevens undervisning i skolan.

ÖVERGÅNG TILL UNDERVISNING ENLIGT VERKSAMHETSOMRÅDEN

En övergång till undervisning ordnad enligt verksamhetsområden ska alltid vara en lösning som är till fördel för eleven och grunda sig på bestämmelserna och föreskrifterna i lagen om grundläggande utbildning, statsrådets förordning och grunderna för läroplanen för den grundläggande utbildningen (2014) samt de expertutlåtanden som behövs. Ett beslut om undervisning enligt verksamhetsområden fattas alltid i samband med beslutet om särskilt stöd, varför den pedagogiska motiveringen för beslutet bör finnas i den pedagogiska utredningen och eventuella tillhörande expertutlåtanden.

Om eleven har ett medicinskt expertutlåtande om en grav intellektuell funktionsnedsättning kan man i beslutet om särskilt stöd motivera elevens deltagande i undervisning som ordnas enligt verksamhetsområden med stöd av 9 § 3 mom. i statsrådets förordning om timfördelning. Enligt detta moment kan undervisningen av elever med mycket grav intellektuell funktionsnedsättning ordnas enligt verksamhetsområden i stället för i skilda läroämnen så som anges i läroplanen.

Också för en elev med en annan funktionsnedsättning eller en allvarlig sjukdom kan det på grund av elevens hälsotillstånd vara befogat att ordna undervisningen enligt verksamhetsområden. Då grundar sig beslutet om särskilt stöd på de särskilda undervisningsarrangemangen av hälsoskäl enligt 18 § 1 mom. 3 punkten i lagen om grundläggande utbildning.

För förvaltningsbeslut som baseras på hälsoskäl är det tillrådligt att skaffa ett utlåtande av en expert inom hälso- och sjukvården.

Lokalt kan man överväga riktlinjer till exempel om huruvida man får fatta beslut om undervisning enligt verksamhetsområden i beslutet om särskilt stöd redan innan eller under förskoleundervisningen eller om beslutet får fattas först när eleven har övergått till den grundläggande utbildningen.

Utöver att skaffa ett expertutlåtande bör man noggrant överväga följande definition i grunderna för läroplanen: *undervisningen ordnas enligt verksamhetsområden endast när det är uppenbart att eleven inte kan studera enligt en individualiserad lärokurs*. Det bör beaktas att eleven alltid i första hand har rätt att studera enligt läroämnen. Utbildningsanordnaren måste överväga vilka pedagogiska metoder som ska användas i stödet för lärande för att undervisningen i skilda läroämnen ska vara möjlig.

Under den grundläggande utbildningen är en övergång till undervisning enligt verksamhetsområden motiverad, om eleven till exempel har studerat enligt individualiserade lärokurser i läroämnena och/eller blivit befriad från flera läroämnena och har fått mer handledd verksamhet, men trots detta knappt alls gjort några framsteg i studierna eller lärandet. Det kan vara till fördel för eleven att övergå till undervisning ordnad enligt verksamhetsområden, om det är utmanande att i elevens IP ange mål eller delområden som stöder framsteg i lärande enligt läroämnena – elevens skolvardag går mer ut på att öva vardagskompetens och de läroämnesspecifika målen beskriver endast en liten del av elevens skoldag. Innan ett beslut om särskilt stöd granskas, ska utbildningsanordnaren alltid göra en pedagogisk utredning om eleven. I den pedagogiska utredningen ska undervisning enligt verksamhetsområden motiveras med hänvisning till att den är nödvändig bland annat på grund av elevens funktionsförmåga och elevens bästa. I beslutet om särskilt stöd ska man hänvisa till motiveringarna i den pedagogiska utredningen, eftersom förvaltningsbeslut alltid ska motiveras.

Du kan också ha nytta av det frågeformulär som VIP-nätverket tog fram i temagruppen för undervisning som ordnas enligt verksamhetsområden. Med hjälp av detta frågeformulär kan man bedöma om en elevs undervisning bör ordnas enligt verksamhetsområden eller läroämnena (mer information finns på VIP-nätverkets sida vip-verkosto.fi/sv/frageformular-som-verktyg-for-att-over-vaga-stod-i-anordnande-av-skolgang/). Beslutet om övergång till undervisning enligt verksamhetsområden kan fattas under förskoleundervisningen, men då ska det i beslutet om särskilt stöd antecknas att undervisningen enligt verksamhetsområden inleds när den grundläggande utbildningen börjar. Mer information finns också på Utbildningsstyrelsens webbplats i avsnittet om undervisning som ordnas enligt verksamhetsområden www.oph.fi/sv/utbildning-och-examina/undervisning-som-ordnas-enligt-verksamhetsomrade

ÖVERGÅNG TILL UNDERVISNING ENLIGT LÄROÄMNA

En elev kan övergå från undervisning enligt verksamhetsområden till läroämnesindelad undervisning om det har konstaterats att hen kan studera enligt läroämnen och det är till fördel för hen. Övergången till läroämnesindelad undervisning ska diskuteras med eleven och vårdnadshavaren. De ska ges information om vilken nytta eleven har av att studera enligt läroämnena, till exempel med tanke på fortsatta studier.

Övergången till läroämnesindelad undervisning ska motiveras i den pedagogiska utredningen om eleven och eleven och vårdnadshavaren ska höras. För den pe-

dagogiska utredningen behövs en skriftlig utredning om det särskilda stöd eleven fått och om elevens helhetssituation, en utredning som ska utföras i ett yrkesövergripande samarbete med yrkesutbildad personal inom elevvården.

Man kan be vårdnadshavaren skaffa de expertutlåtanden som behövs. Beslut om överföring av en elev från undervisning som ordnas enligt verksamhetsområden till läroämnesindelad undervisning fattas i samband med beslutet om särskilt stöd.

Elevens lärokurser kan individualiseras i ett eller flera läroämnen med hänsyn till elevens bästa och hens förutsättningar. Beslut om individualisering av lärokurser ska fattas separat för varje läroämne i beslutet om särskilt stöd, och motiveringarna för individualiseringen ska antecknas i den pedagogiska utredningen separat för varje läroämne. Målen för och innehållet i varje individualiserad lärokurs ska beskrivas tillräckligt tydligt och detaljerat i elevens IP. Vid behov kan eleven befrias från lärokursen i något läroämne, och denna lärokurs kan ersättas med undervisning i andra läroämnen eller handledd verksamhet. Innehållet i den handledda verksamheten kan väljas bland de mångsidiga kompetenserna, till exempel övningar i vardagskompetens. Beslut om befrielse från studier i ett läroämne fattas med stöd av 18 § i lagen om grundläggande utbildning (Särskilda undervisningsarrangemang) i beslutet om särskilt stöd. Dessutom ska det i IP:n antecknas hur elevens studier ska stödjas med olika pedagogiska arrangemang och vid behov med olika stödformer, såsom stödundervisning och specialundervisning på deltid.

FUNKTIONSFÖRMÅGA

Undervisning som ordnas enligt verksamhetsområden ska stödja elevens helhetsutveckling och främja och upprätthålla elevens funktionsförmåga. Enligt Institutet för hälsa och välfärd (THL) avses med funktionsförmåga människans fysiska, psykiska och sociala förutsättningar att klara av de vardagliga aktiviteterna i hemmet, i skolan, på fritiden och i hobbyer, aktiviteter som är betydelsefulla för hen och som måste utföras. Elevens funktionsförmåga påverkas av hens hälsotillstånd samt omgivningens funktionalitet och attityderna i omgivningen. Funktionsförmåga beskrivs i ICL, en internationell klassifikation av funktionstillstånd, funktionshinder och hälsa (International Classification of Functioning, Disability and Health).

Källor: Vad är funktionsförmåga? thl.fi/sv/web/funktionsformagan/vad-ar-funktionsformaga-

NÄR DEN GRUNDLÄGGANDE UTBILDNINGEN AVSLUTAS

I årskurs 7 diskuteras preliminärt elevens fortsatta studier på andra stadiet. Eleven kan börja bekanta sig med olika studieplatser på andra stadiet redan i årskurs 8 till exempel genom att besöka lämpliga läroanstalter på andra stadiet när dessa har öppet hus.

I årskurs 9 bekantar sig eleven och deltar eventuellt i utbildningsprövning i möjliga studieplatser på andra stadiet. Läraren diskuterar med eleven och vårdnadshavaren hur man ska förmedla information om elevens kompetens och stödbehov till den nya studieplatsen. Den grundläggande utbildningen samarbetar i mån av möjlighet med läroanstalten på andra stadiet.

I diskussionerna om studierna kan man också involvera en sakkunnig från hemkommunens handikapp- och/eller socialservice samt till exempel sjukhusets habiliteringshandledare och elevens terapeuter, om vårdnadshavaren ger tillstånd till det. Samtidigt kan man diskutera elevens behov av stöd för skolresor och fritid samt elevens framtid. Antalet studieplatser på andra stadiet kan vara få eller så kan de ligga för långt borta från hemkommunen. Behöver hen boendeservice under studierna på andra stadiet?

I årskurs 9 är det också bra att överväga om man för eleven ska ansöka om sjukpension eller rehabiliteringspenning för unga hos FPA. Sjukpension är inget hinder för studier på andra stadiet.

Stödmaterial för övergången till studier på andra stadiet finns till exempel på Kehitysvammaisten Palvelusäätiön webbplats (på finska): www.kvps.fi/tietopankki/.

Utbildning på andra stadiet

Utbildning på andra stadiet ordnas vid specialyrkesläroanstalter, som finns på olika håll i Finland. Även i anslutning till andra yrkesläroanstalter kan det finnas lämpliga utbildningsprogram för elever som studerat enligt verksamhetsområden. Läraren, den studerande och skolans studiehandledare samarbetar då eleven söker till utbildning på andra stadiet.

Efter den grundläggande utbildningen kan eleven söka till exempel till TELMA-utbildning. TELMA är utbildning som handleder för arbete och ett självständigt liv. Målet är att utveckla studerandens arbets- och funktionsförmåga och stödja den studerande i att hitta ett meningsfullt arbete eller arbetsverksamhet samt stärka hans studieförmåga. I utbildningen lär sig de studerande de färdigheter som behövs för ett självständigt liv. Utbildningens mål och innehåll

utformas individuellt. Utbildningen är mellan ett och tre år lång beroende på den individuella planen.

Ett annat alternativ är utbildning som handleder för examensutbildning, den så kallade Hux-utbildningen, som är ett år lång. I denna utbildning utarbetas en framtidsplan för yrkesutbildning eller för övergång till TELMA-utbildning. För övergång till yrkesutbildning krävs förmåga att studera självständigt, läs- och skrivfärdigheter och förmåga att klara sig på egen hand.

Källa: www.oph.fi/sv/utveckling/utarbetandet-av-grunder-utbildning-som-handleder-examensutbildning

Framtiden, sysselsättning och boende

Efter den grundläggande utbildningen och utbildningen på andra stadiet är målet att varje ung person hittar sitt eget individuella sätt att delta i samhället. Möjliga sysselsättningsalternativ är stödd sysselsättning, öppet arbete eller arbete vid ett arbets- och verksamhetscenter. Stödd sysselsättning innebär arbete enligt en individuell plan med stöd av en arbetstränare på en vanlig arbetsplats. Man planerar hur eleven ska komma ut i arbetslivet och eleven får öva olika arbetsmöjligheter under den grundläggande utbildningen under PRAO-perioder, då eleverna bekantar sig med arbetslivet, och under utbildningen på andra stadiet.

Ett annat tänkbart alternativ för framtiden är deltagande i dagverksamhet.

Vid behov får eleven också pröva olika boendevalternativ under utbildningen på andra stadiet och eventuellt redan under undervisningen enligt verksamhetsområden i de högre årskurserna. De boendeformer som kan komma i fråga är assisterat, styrt och stött boende. Boendeformen planeras individuellt. Mer information: kehitysvammaliitto.fi/pa-svenska eller www.verneri.net (på finska).

NÖDVÄNDIGA BESLUT

Enligt normerna ska undervisning som ordnas enligt verksamhetsområden grunda sig på en grav intellektuell funktionsnedsättning, en allvarlig funktionsnedsättning eller en sjukdom. Om barnet på grund av funktionsnedsättning eller sjukdom uppenbart inte på nio år kan nå de mål som ställts för den grundläggande utbildningen, fattas ett beslut om förlängd läroplikt. Eftersom dessa definitioner i hög grad sammanfaller har dessa elever vanligen ett beslut om både förlängd läroplikt och undervisning som ordnas enligt verksamhetsområden.

Förlängd läroplikt

I 2 § i lagen om grundläggande utbildning föreskrivs att barn som har sin vanliga vistelseort i Finland är läropliktiga. Om barnet på grund av funktionsnedsättning eller sjukdom uppenbart inte på nio år kan nå de mål som ställts för den grundläggande utbildningen, blir barnet läropliktigt ett år tidigare, det vill säga det år då barnet fyller sex år. Detta kallas förlängd läroplikt. Beslutet om förlängd läroplikt fattas i samband med beslutet om särskilt stöd.

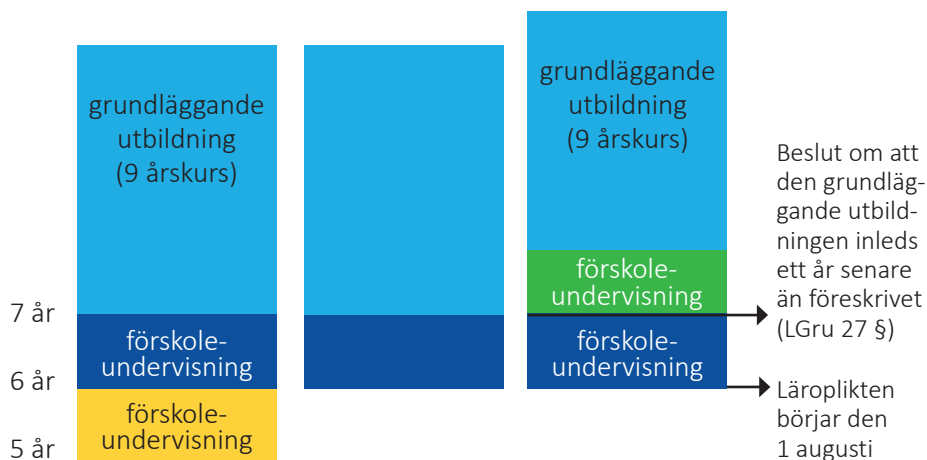
Förlängd läroplikt innebär att läroplikten inleds ett år tidigare än vad som föreskrivs; läroplikten förlängs inte i mitten eller slutet av den grundläggande utbildningen. I Finland upphör läroplikten när den läropliktiga fyller 18 år. Ett barn som inleder den grundläggande utbildningen vid sju års ålder går framåt i sina studier i samma årskurs som sina jämnåriga. Ett barn som börjar i årskurs 1 vid åtta års ålder (med ett beslut enligt 27 § i lagen om grundläggande utbildning), det vill säga ett år senare än sina jämnåriga, går under hela den grundläggande utbildningen i en årskurs under sina jämnåriga.

En elev som omfattas av förlängd läroplikt får också alltid särskilt stöd. Beslutet om förlängd läroplikt är ett förvaltningsbeslut som fattas i samband med beslutet om särskilt stöd.

Ofta fattas besluten om förlängd läroplikt och särskilt stöd när barnet övergår till förskoleundervisningen. Om beslutet inte har fattats eller elevens situation förändras under förskoleundervisningen eller den grundläggande utbildningen, kan beslutet undantagsvis också fattas senare. I dessa fall kan läroplikten inte längre förlängas, men beslutet påverkar storleken på elevens undervisningsgrupp och kan också påverka de läroämnen i vilka hen ges undervisning. Beslutet påverkar också utbildningsanordnarens finansiering.

Vårdnadshavarna ansöker av utbildningsanordnaren om ett beslut om särskilt stöd och förlängd läroplikt för sitt barn. Den som för det egna barnet eller ett barn inom förskoleundervisningen har frågor om barnets utveckling, lärande, välbefinnande och funktionsförmåga kan kontakta kundtjänsten eller servicehandledningen för den lokala småbarnspedagogiken, förskoleundervisningen eller den grundläggande utbildningen, en speciallärare inom småbarnspedagogiken eller sakkunniga inom en sektorsövergripande grupp inom hälso- och sjukvården.

Läs också gärna handboken Alla lär sig! Förlängd läroplikt och möjligheter för lärande.

Figur: Alternativen för förlängd läroplikt
www.oph.fi/sv/utbildning-och-examina/forlangd-laroplikt

Beslut om särskilt stöd

I beslutet om särskilt stöd bestäms flera frågor som är viktiga med tanke på elevens rättsskydd eller användningen av undervisningsresurser. Innan beslutet om särskilt stöd fattas ska eleven, vårdnadshavaren eller elevens lagliga företrädare höras.

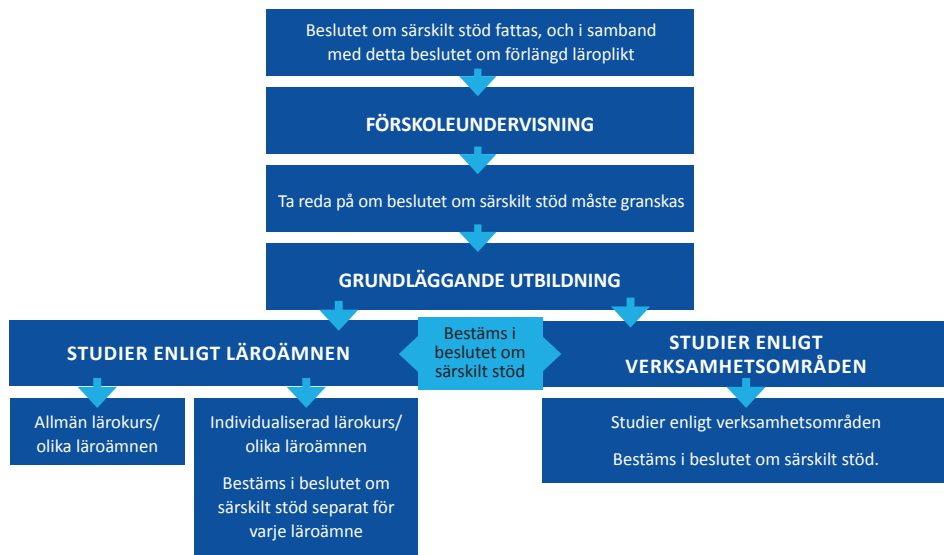
Beslutet om särskilt stöd granskas **alltid vid behov** samt lagstadgat efter årskurs 2 och före övergången till årskurs 7. Innan ett beslut om särskilt stöd granskas, ska det alltid göras en pedagogisk utredning för eleven.

En elev som får särskilt stöd har alltid en IP där det ingår en beskrivning av det stöd för lärandet som hen behöver, och vid behov anges hens individuella mål för lärandet. Efter att beslutet om särskilt stöd granskats ska elevens IP uppdateras så att den motsvarar det nya beslutet.

Hörandet av vårdnadshavaren och eleven kräver att vårdnadshavaren och eleven på förhand får veta syftet med hörandet, till exempel att man ska diskutera beslutet om särskilt stöd. Syftet med hörandet är att ge vårdnadshavarna och eleven möjlighet att framföra sin åsikt om exempelvis barnets behov av ett

biträde eller en handledare och sin bedömning av vilka hjälpmedel som behövs i undervisningen. Under hörandet förklarar man vad det planerade beslutet innebär i praktiken och hur det påverkar vardagen i elevens förskoleundervisning och grundläggande utbildning.

Enligt förvaltningslagen (44 § 3 mom.) ska det av ett beslut framgå motiveringen för beslutet och en specificerad uppgift om vad en part är berättigad eller förpliktad till eller hur ärendet annars har avgjorts, till exempel en uppgift om elevens biträdestjänster.

Figur: Lärstigar inom förskoleundervisningen och den grundläggande utbildningen och nödvändiga beslut www.oph.fi/sv/utbildning-och-examina/forlangd-laroplikt

I beslutet om särskilt stöd bestäms följande:

- elevens normala undervisningsgrupp
- eventuella tolknings- och biträdestjänster
- övriga tjänster som avses i 31 §, såsom hjälpmedel som eleven behöver eller stödperioder i en Valteriskola
- eventuella individualiserade läroämnen, ökning eller minskning av dem
- ordnande av undervisningen på ett sätt som avviker från den läroämnesindelning som föreskrivs i 11 §
- befrielse från undervisningen i något läroämne
- andra särskilda undervisningsarrangemang som beslutas om med stöd av 18 § i lagen om grundläggande utbildning, såsom arrangemang som gäller undervisningens innehåll eller sättet att ordna undervisningen

- beslutet om förlängd läroplikt
- studierna enligt verksamhetsområden

Ett beslut om särskilt stöd kan fattas innan förskoleundervisningen eller den grundläggande utbildningen inleds eller under tiden sådan utbildning pågår utan föregående pedagogisk utredning eller intensifierat stöd, om det av en psykologisk eller medicinsk bedömning framgår att undervisningen för eleven till följd av handikapp, sjukdom, försenad utveckling, störningar i känslolivet eller någon annan därmed jämförbar orsak inte kan ordnas på annat sätt. Om barnets behov av stöd förändras på de punkter som bestäms i beslutet om särskilt stöd ska beslutet granskas.

Det första beslutet om särskilt stöd grundar sig ofta på expertutlåtanden. Därför, för granskning av beslutet om särskilt stöd, ska utbildningsanordnaren göra en pedagogisk utredning om eleven. Samarbetet med elevens vårdnadshavare är viktigt både för utredningen av stödbehovet och för planeringen och ett lyckat genomförande av stödet.

I beslutet om särskilt stöd är det bra att beakta att undervisning enligt verksamhetsområden är möjlig först i den grundläggande utbildningen. Enligt 17 § 2 mom. i lagen om grundläggande utbildning ska utbildningsanordnaren för ett beslut om särskilt stöd fatta ett skriftligt förvaltningsbeslut, som ska granskas åtminstone efter årskurs 2 samt före uppflyttningen till årskurs 7 samt alltid vid behov, det vill säga i situationer där en fråga som bestäms i beslutet om särskilt stöd förändras. Då ska man

- göra en pedagogisk utredning för eleven och ge den till vårdnadshavarna så att dessa kan bekanta sig med den,
- höra eleven och vårdnadshavaren,
- granska beslutet om särskilt stöd på det sätt som förutsätts i förvaltningslagen och för eleven fatta ett nytt beslut om särskilt stöd och
- uppdatera IP:n så att den överensstämmer med det nya beslutet

Beslutet om särskilt stöd skickas till vårdnadshavaren för kännedom. I beslutet om särskilt stöd bestäms de frågor som eleven och vårdnadshavaren har hörts om. Till beslutet bifogas en besvärсанvisning för sökande av ändring. I besvärсанvisningen anges namnet och kontaktuppgifterna för den aktör till vilken besvärsskriften ska skickas.

Du kan också bekanta dig med VIP-nätverkets informationsinslag om särskilt stöd på vip-verkosto.fi/vip-tietoisikut/ (på finska)

Källa: www.oph.fi/sv/utbildning-och-examina/beslut-om-sarskilt-stod

SAMARBETSPARTNER INOM UNDERVISNINGEN

Valteri center för lärande och kompetens

Valteri är ett center för lärande och kompetens som lyder under Utbildningsstyrelsen och som har sex verksamhetsställen i Finland. Vid Valteris alla verksamhetsställen finns också en skola som erbjuder undervisning för elever inom förskoleundervisning och grundläggande utbildning. Elevens hemkommun ansöker om elevplats i en Valteriskola.

Valteri stöder förverkligandet av närskoleprincipen genom att erbjuda mångsidiga tjänster för behov av allmänt, intensifierat och särskilt stöd. Valteri erbjuder elever, deras familjer och dem som arbetar med eleven stöd för elevens lärande och skolgång. Tjänsterna kan till exempel bestå av handledningsbesök i daghemmet och skolan, stödperioder antingen lokalt eller i en Valteriskola, utvärderingar och habilitering.

Valteri erbjuder också utbildning, kommunpartnerskap, konsultation, arbetshandledning, läromedel och publikationer. Valteri erbjuder tjänster på finska och svenska. Du kan bekanta dig med Valteris verksamhet på adressen www.valteri.fi/sv/.

Elmeri-skolor

Med Elmeri-skolor avses specialskolor som tidigare drevs av specialomsorgsdistrikt. Numera drivs de dock av kommuner eller samkommuner. Det finns tio Elmeri-skolor och utbildningsanordnarna kan vara samkommuner för sjukvårds- och socialtjänster eller kommuner.

Elmeri-skolorna erbjuder undervisning på finska för elever med intellektuell funktionsnedsättning, elever med autismspektrumtillstånd samt barn och unga som behöver psykosocialt stöd. Undervisningen ges både enligt verksamhetsområden och läroämnena. En del av skolorna erbjuder också förskoleundervisning och kortvarig undervisning för elever som genomgår intervall-, undersöknings- eller habiliteringsperioder. Verksamheten i Elmeri-skolorna motsvarar verksamheten i de svenskspråkiga grundskolor som erbjuder undervisning enligt verksamhetsområden. www.elmerikoulut.fi

VAD BETYDER?

Pedagogisk utredning

Innan ett beslut om särskilt stöd fattas ska utbildningsanordnaren enligt lagen om grundläggande utbildning göra en pedagogisk utredning om eleven. En pedagogisk utredning innehåller:

- en skriftlig utredning om elevens framsteg i lärandet av de lärare som ansvarar för elevens undervisning
- en skriftlig utredning som genomförs i yrkesövergripande samarbete med yrkesutbildad personal inom elevvården om det särskilda stöd eleven fått och om elevens helhetssituation
- en skriftlig bedömning av utbildningsanordnaren om elevens behov av särskilt stöd.

Den helhet som de två utredningarna och den bedömning som gjorts utifrån dessa utgör kallas pedagogisk utredning. En pedagogisk utredning ska göras också vid lagstadgade tidpunkter för granskning av beslutet om särskilt stöd (efter årskurs 2 och före övergången till årskurs 7) och alltid vid behov. En granskning av beslutet om särskilt stöd under förskoleundervisningen eller den grundläggande utbildningen kan bli aktuell, om man rekommenderar undervisning som ordnas enligt verksamhetsområden för eleven när den grundläggande utbildningen inleds eller om elevens normala undervisningsgrupp inte har fastställts i ett tidigare beslut om särskilt stöd. I den pedagogiska utredningen motiveras elevens behov av stöd i frågor som bestäms i beslutet om särskilt stöd. Utifrån den pedagogiska utredningen fattar utbildningsanordnaren beslut om de frågor som ska bestämmas i elevens beslut om särskilt stöd. Om eleven till exempel har nytta av handledning och stöd av en vuxen är det viktigt att motivera behovet av handledningen och stödet i den pedagogiska utredningen. På basis av detta kan man i beslutet om särskilt stöd besluta om till exempel beviljande av biträdes- och handledarresurser för eleven.

Du kan bekanta dig med blanketten Förslag om innehållet i beslutet om särskilt stöd utgående från den pedagogiska utredningen på Utbildningsstyrelsens webbplats, www.oph.fi/sv/utbildning-och-examina/modellblanketter

Källa: Grunderna för läroplanen för den grundläggande utbildningen 2014

Trestegsstöd för lärandet: stödnivåer

De tre nivåerna av stöd för lärande och skolgång är allmänt, intensifierat och särskilt stöd. Stödformer i den grundläggande utbildningen är till exempel stödundervisning, specialundervisning på deltid, biträdestjänster och särskilda hjälpmedel.

Allmänt stöd är det som primärt används för att svara på en elevs stödbehov. Detta innebär i allmänhet enskilda pedagogiska lösningar samt handlednings- och stödåtgärder som påverkar situationen i ett så tidigt skede som möjligt som en del av skolans vardag. Intensifierat stöd är ett mer kontinuerligt, starkare och mer individuellt stöd för elevens lärande och skolgång. Inom det intensifierade stödet görs en pedagogisk bedömning för eleven. Intensifierat stöd ges i enlighet med den plan för lärandet som ska utarbetas för eleven.

Särskilt stöd består av specialundervisning och annat stöd som eleven behöver och som ges enligt lagen om grundläggande utbildning. Specialundervisningen och det övriga stöd som eleven får bildar en systematisk helhet. Vårdnadshavarens stöd, yrkesövergripande samarbete och individuell handledning är viktiga. Beslutet om särskilt stöd fattas utifrån en pedagogisk utredning. Den pedagogiska utredningen ska vid behov kompletteras med ett psykologiskt eller medicinskt expertutlåtande eller en motsvarande social utredning. Om beslutet om särskilt stöd fattas enligt 17 § 4 mom. i lagen om grundläggande utbildning, kan det fattas utan pedagogisk utredning, på grundval av en psykologisk eller medicinsk bedömning, och tillhandahållandet av det särskilda stödet börjar när barnet inleder förskoleundervisningen. För barnet utarbetas en individuell plan för hur undervisningen ska ordnas (IP).

I kommunernas grundskolor kan det finnas grupper för så kallat krävande särskilt stöd. Krävande särskilt stöd är inte en fjärde nivå av stöd för lärande. Barn och unga med allvarliga psykiska problem, flera funktionsnedsättningar eller grav funktionsnedsättning, intellektuell funktionsnedsättning eller autismspektrumtillstånd kan behöva krävande särskilt stöd för lärande eller skolgång. Dessa barn och unga behöver särskilt intensivt, planerat och yrkesövergripande stöd för sin skolgång och habilitering.

Källa: www.oph.fi/sv/utbildning-och-examina/stod-larande-och-skolgang

Särskilda undervisningsarrangemang (LGru 18 §)

Bestämmelser om särskilda undervisningsarrangemang finns i 18 § i lagen om grundläggande utbildning. Denna paragraf gör det möjligt att ordna elevens undervisning delvis på annat sätt än vad som bestäms i lagen om grundlägg-

gande utbildning och grunderna för läroplanen. En sådan situation kan uppstå till exempel av orsaker relaterade till elevens hälsotillstånd. Om elevens veckotimmar minskas ska det finnas hälsoskäl för det. Hälsotillståndet bedöms av yrkesutbildade personer inom hälso- och sjukvården, så i första hand behövs ett expertutlåtande om elevens somatiska eller psykiska situation som hindrar eller försvårar skolgången. För alla elever som får särskilt stöd fattas beslutet om särskilda undervisningsarrangemang (18 § i lagen om grundläggande utbildning) alltid i samband med beslutet om särskilt stöd. Därefter beskriver man konkret i IP:n hur elevens studier ska genomföras i praktiken.

Du kan också bekanta dig med VIP-nätverkets informationsinslag om särskilda undervisningsarrangemang på vip-verkosto.fi/vip-tietoisikut/ (på finska).

Mångvetenskapliga studier

Skolan kan ha helheter eller teman för lärandet som är gemensamma för alla elever och som kallas mångvetenskapliga lärområden. Elever som studerar enligt verksamhetsområden kan delta i de mångvetenskapliga lärområden som ordnas i skolan.

Elevvård

Med elevvård avses främjande och upprätthållande av elevens studieframgång, psykiska och fysiska hälsa och sociala välbefinnande samt verksamhet som ökar förutsättningarna för dessa i förskoleundervisnings- och skolgemenskapen. I elevvårdsarbetet utgår man från barnets bästa och främjar barnets välbefinnande. Elevvården genomförs i första hand som förebyggande, gemensam elevvård som stöder hela gemenskapen. Eleven har rätt till individuell elevvård. Inom förskoleundervisningen hör följande tjänster till den individuella elevvården: rådgivningsbyråtjänsterna enligt hälso- och sjukvårdslagen, skolhälsovårdstjänsterna, kurator- och psykologtjänsterna och den sektorsövergripande individuella elevvården. Eleven har rätt till psykolog- eller kuratorstjänster inom en viss föreskriven tidsfrist. Till den individuella elevvården hör en sektorsövergripande expertgrupp som tillsätts från fall till fall för att stödja eleven. Individuell elevvård grundar sig alltid på frivillighet och förutsätter elevens och vid behov vårdnadshavarens samtycke.

Källa: www.oph.fi/sv/utbildning-och-examina/elev-och-studerandevard

Studie- och rehabiliteringsplan

En studie- och rehabiliteringsplan görs upp när den unga personen har fyllt 16 år. Studie- och rehabiliteringsplanen är en plan för kommande studier och stödåtgärder, till exempel stödbehov för lärande och fritid. Av planen ska det framgå vilka möjligheter och mål eleven har för sin yrkesinriktade rehabilitering. I planen redogörs för hur ordnandet och genomförandet av studierna planeras. I kommunen kan planen utarbetas av till exempel en socialarbetare eller en yrkesutbildad person inom undervisningssektorn tillsammans med vårdnadshavaren och vid behov även med andra experter.

En förutsättning för att FPA ska bevilja rehabiliteringspenningen för unga är att eleven har en individuell studie- och rehabiliteringsplan som utarbetats i elevens hemkommun. Planen kan utarbetas även om den unga personen inte ansöker om rehabiliteringspenning. Planen ska granskas och preciseras vid behov.

Källa: www.kela.fi/rehabiliteringspenning-for-unga

Sjukpension

Sjukpension betalas till 16–64-åringar som inte kan försörja sig genom arbete. Personer under 20 år beviljas dock inte sjukpension förrän deras möjligheter till yrkesinriktad rehabilitering eller utbildning har undersökts. Om yrkesutbildning är möjlig betalas rehabiliteringspenningen för unga till 16–19-åringar.

Källa: www.kela.fi/sjukpension-och-rehabiliteringsstod-for-vem

Rehabiliteringspenning för unga

Rehabiliteringspenningen för unga betalas till 16–19-åringar under tid som de använder för studier eller annan arbetslivsorienterad rehabilitering. En förutsättning är att den unga personens arbets- eller studieförmåga eller möjlighet att välja ett yrke eller arbete har försämrats på grund av sjukdom eller funktionsnedsättning. Den unga personen ska också behöva stödåtgärder för studier eller annan sysselsättningsfrämjande rehabilitering. För ansökan behövs en uppdaterad studie- och rehabiliteringsplan och läkarutlåtande B av vilket framgår hur hälsotillståndet påverkar arbetsförmågan och yrkesvalet.

Källa: www.kela.fi/rehabiliteringspenning-for-unga

UTDRAG UR LAGEN (628/1998) OCH FÖRORDNINGEN OM GRUNDLÄGGANDE UTBILDNING (852/1998) SAMT LÄROPLIKTSLAGEN (1214/2020)

17 § Särskilt stöd

Beslut om särskilt stöd ska fattas skriftligen av utbildningsanordnaren och beslutet granskas åtminstone efter årskurs två samt före uppflyttningen till årskurs sju. I beslutet om att ge särskilt stöd ska anges den normala undervisningsgruppen, eventuella tolknings- och biträdestjänster samt övriga tjänster som avses i 31 § och vid behov undantagsarrangemang i undervisningen enligt 1 mom.

Ett beslut om särskilt stöd får inte meddelas innan utbildningsanordnaren hört eleven och dennes vårdnadshavare eller lagliga företrädare fått en utredning om elevens framsteg vid inläringen av dem som ansvarar för elevens undervisning och en utredning genom yrkesövergripande samarbete tillsammans med yrkesutbildade personer inom elevvården om det intensifierade stöd eleven fått och om helhetssituationen för honom eller henne. Utifrån dessa uppgifter ska utbildningsanordnaren bedöma behovet av särskilt stöd (pedagogisk utredning). Den pedagogiska utredningen ska vid behov kompletteras med ett psykologiskt eller medicinskt expertutlåtande eller en motsvarande social utredning.

Ett beslut om särskilt stöd kan fattas innan förskoleundervisningen eller den grundläggande utbildningen inleds eller medan sådan undervisning eller utbildning pågår utan föregående pedagogisk utredning eller intensifierat stöd för inläringen, om det av en psykologisk eller medicinsk bedömning framgår att undervisningen av eleven till följd av handikapp, sjukdom, försenad utveckling, störningar i känslolivet eller någon annan därmed jämförbar särskild orsak inte kan ordnas på annat sätt.

17a § Individuell plan för anordnande av undervisning

För verkställigheten av ett beslut om särskilt stöd ska en individuell plan tas fram för anordnande av undervisning. Planen ska tas fram i samarbete med eleven och vårdnadshavaren eller vid behov med en annan laglig företrädare för eleven, om det inte finns ett uppenbart hinder för det. Av planen ska det framgå att undervisning eller annat stöd ges eleven i enlighet med beslutet om särskilt stöd. Planen granskas vid behov, dock minst en gång per läsår, i enlighet med elevens behov.

Det centrala innehållet i planen bestäms i grunderna för läroplanen

18 § Särskilda undervisningsarrangemang

Studierna för en elev kan delvis ordnas på annat sätt än vad som bestäms och föreskrivs i denna lag eller med stöd av den, om

- 1) eleven anses till någon del redan ha kunskaper och färdigheter som motsvarar den grundläggande utbildningens lärokurs,
- 2) det med hänsyn till elevens förhållanden och tidigare studier till någon del är oskäligt att eleven skall genomgå den grundläggande utbildningens lärokurs, eller
- 3) detta är motiverat av skäl som har samband med elevens hälsotillstånd.

22 § Elevbedömning

Syftet med elevbedömningen är att leda och sporra eleverna i deras studier och utveckla deras förutsättningar att bedöma sig själva.

Elevernas inläring, arbete och uppförande skall bedömas mångsidigt.

LÄROPLIKTSLAGEN (1214/2020) 2 § 3 mom. När läroplikten börjar och upphör

Om barnet på grund av funktionsnedsättning eller sjukdom uppenbart inte på nio år kan nå de mål som ställts för den grundläggande

utbildningen i lagen om grundläggande utbildning, blir barnet läropliktigt ett år tidigare än vad som anges i 2 mom. (förlängd läroplikt).

FÖRORDNINGEN OM GRUNDLÄGGANDE UTBILDNING (852/1998)

2 § Bildande av undervisningsgrupper

I undervisning som ges elever som omfattas av sådan förlängd läroplikt som avses i 2 § 3 mom. i läropliktslagen får undervisningsgruppen omfatta högst åtta elever. En undervisningsgrupp som bildas av mycket gravt utvecklingsstörda elever får dock omfatta högst sex elever. Om undervisningen för en elev som avses i detta moment ges tillsammans med andra elever än sådana som avses i detta moment eller i 2 mom., får undervisningsgruppen omfatta högst 20 elever.

10 § Bedömning under studierna

Eleven och hans vårdnadshavare skall tillräckligt ofta få uppgifter om elevens framsteg i studierna samt om elevens arbete och uppförande. Om lämnande av uppgifter bestäms närmare i läroplanen.

Lagen om grundläggande utbildning:

www.finlex.fi/sv/laki/ajantasa/1998/19980628

Förordningen om grundläggande utbildning:

www.finlex.fi/sv/laki/ajantasa/1998/19980852#L2P10

Läropliktslagen: www.finlex.fi/sv/laki/alkup/2020/20201214

LITTERATUR OCH LÄNKAR:

[VIP-nätverket](#) | www.tuvet.fi (på finska)

Tidningen e Erika: Temanummer om undervisning som ordnas enligt verksamhetsområden (på finska) journals.helsinki.fi/e-erika/issue/view/160/85

Hyytiäinen M., Kokko L., Mäki M., Pietiläinen E. & Virtanen P. 2014. Vaikeavammaisten oppilaiden opetus – Esiopetuksesta peruskoulun päättymiseen. 3. uudistettu painos 2014. Helsinki: Erja Pietiläinen ja Maiju Mäki, Kehitysvammaliitto ry.

Juurikainen, O. 2018. Saatan oppia hitaasti. Vinkkejä toiminta-alueittain opiskelevien lasten ja nuorten opetukseen. Liperi: Sanoina.

Äikäs, A. & Rämä, I. (toim.) 2022. Toiminta-alueittain järjestettävä opetus. PS-kustannus

KÄLLOR

Lagen om grundläggande utbildning (628/1998) www.finlex.fi/sv/laki/ajantasa/1998/19980628

Förordningen om grundläggande utbildning (852/1998) www.finlex.fi/sv/laki/ajantasa/1998/19980852

Läropliktslagen (1214/2020) www.finlex.fi/sv/laki/alkup/2020/20201214

Statsrådets förordning om riksomfattande mål för utbildningen enligt lagen om grundläggande utbildning och om timfördelning i den grundläggande utbildningen (422/2012) www.finlex.fi/sv/laki/alkup/2012/20120422

Grunderna för läroplanen för den grundläggande utbildningen 2014 www.oph.fi/sv/utbildning-och-examina/grunderna-laroplanen-den-grundlaggande-utbildningen

Grunderna för förskoleundervisningens läroplan 2014 www.oph.fi/sites/default/files/documents/174850_grunderna_for_forskoleundervisningens_laroplan_2014_0.pdf

BEDÖMNING:

Bedömning av lärande och kunnsande i den grundläggande utbildningen fr.o.m. 1.8.2020 www.oph.fi/sites/default/files/documents/bedomning-i-den-grundlaggande-utbildningen.10.2.2020_0.pdf

BESLUT OM SÄRSKILT STÖD:

www.oph.fi/sv/utbildning-och-examina/beslut-om-sarskilt-stod

FÖRLÄNGD LÄROPLIKT:

www.oph.fi/sv/utbildning-och-examina/forlangd-laroplikt

UNDERVISNING SOM ORDNAS ENLIGT VERKSAMHETSOMRÅDEN:

www.oph.fi/sv/utbildning-och-examina/undervisning-som-ordnas-enligt-verksamhetsomrade
www.valteri.fi/artikkelit/tavoitteet-kootaan-yksilollisesti-toiminta-alueittain-opiskelun-palapelimalli/
www.valteri.fi/artikkelit/tavoitteen-asettaminen-toimintakyky-huomioiden/

ELEVVÅRD

Lagen om elev- och studerandevård (1287/2013) www.finlex.fi/sv/laki/ajantasa/2013/20131287
www.oph.fi/sv/utbildning-och-examina/elev-och-studerandevard

När barnet övergår från förskoleundervisning till grundläggande utbildning är det bra att överväga vilken typ av lärandemiljö och undervisning som passar hen bäst och är till fördel för hen. Undervisningen enligt verksamhetsområden utformas på basis av elevens behov. Undervisningen planeras för varje elev individuellt och med hänsyn till elevens styrkor, det som motiverar eleven och behov av stöd. För eleven utarbetas en individuell plan för hur undervisningen ska ordnas (IP). Undervisningen enligt verksamhetsområden är mycket mångsidig. I undervisningen utnyttjas vardagsaktiviteter och olika lärmiljöer.

Den här handboken beskriver innehållet och förfarandena inom undervisning som ordnas enligt verksamhetsområden. Dessutom informeras om pedagogiska och administrativa dokument och beslut. Handboken behandlar också studiealternativen efter den grundläggande utbildningen.

ATT OBSERVERA

- Undervisning som ordnas enligt verksamhetsområden kan inledas i årskurs 1 inom den grundläggande utbildningen.
- Beslutet om övergång till undervisning enligt verksamhetsområden fattas i beslutet om särskilt stöd.
- Barnen har vanligen beslut om både särskilt stöd och förlängd läroplikt.
- Elever som deltar i undervisning enligt verksamhetsområden har individuella mål för lärandet som ställts upp per verksamhetsområde.

Följande har ansvarat för utarbetandet av handboken:

VIP-nätverkets temagrupp för undervisning som ordnas enligt verksamhetsområden

Päivi Lång, handledande lärare, Valteri center för lärande och kompetens | **Pirjo Koivula**, undervisningsråd, Utbildningsstyrelsen | **Irene Rämä**, forskardoktor, Helsingfors universitet |

Lauri Rätty, specialklasslärare, Jyväskylä | **Merja Mannerkoski**, specialsakkunnig, UKM |

Aino Äikäs, universitetslektor, Östra Finlands universitet | **Maiju Mäki**, producent, Kehitysvammaliitto | **Vera Tarvonen**, daghemsföreståndare, Helsingfors stad | **Hannu Heiskala**, docent i barnneurologi, Helsingfors universitet

Bilder: iStockphoto | Layout: Source Creative Oy, 2022

UNDERSVINGS- OCH
KULTURMINISTERIET

OPETUSHALLITUS
UTBILDNINGSSTYRELSEN

VALTERI